

84-3

Բ-97

1793

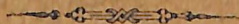
ՊՕԼ ԲՈՒՐԺԷ

ՄԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վ Է Պ Ի Ն

Ճրանգելեցիք բարգմանեց

Ն. ՅԱՐՈՅ

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Արագատիպ Ա. Զուլթաթելաճէի, Նիկ. 21.

1903

2011

2003

84-3

F-97

uy

ՊՕԼ ԲՈՒՐԺԷ

ՄԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պ Է Պ Ի Ե

1001
1195

8.

Ճրաներէնից բարգմանեց

Ն. ՅԱՐՈՅ

Թ Ի Փ Լ Ի Ս

Արագայտիկ Ա. Զուլթաթեյլաճէի, Նիկ. 21.

1903

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 24-го Апрѣля.
1903 года.

Երկու ժամ կար արդէն, որ հայր Ջըմինան
նստած էր իւր խոստովանարանի մէջ. և այս
արժանաւոր քահանան բաւական յոգնեւ-ձանձ-
րացել էր՝ լսելով դժուծ մեղքերի և ըստ մեծի
մասին երեակայեալ, չնչին մեղանշումների այն
երկար շարքը, որ ծանրաբեռնում է գաւառա-
ցի ծխատիրօջը խոստովանող ջահէլ ու պառաւ
կանաց խիղճը:

Հայր սուրբը, որ յայտնի էր հայրական
անչափ ներող իւր յատկութեամբ, խոստովա-
նողների խղճի խայթի անվերջ մանրամասներ
լսող համբերութեամբ, որպէս և իւր բարձր
առաքինութեամբ, տեսնում էր որ ամեն տարի
ինչքան աւելի բաղմանում էին իւր բարեպաշտ
ծխականները և աւելի խնդրող-պահանջող դառ-
նում՝ նոյնքան ինքն էլ, աւանգ, աւելի հեռա-
նում էր երիտասարդական հասակից:

Յիսուսունհինգ տարեկան մի տղամարդ էր
սա, որ երբէք ամրակազմ անձն չէր եղած և
որ չափազանց խիստ կլիմայում անցրած

խոստակրօն մի կեանք վաղաժամ հալել-մաշել էր իրան:

Փետրուար ամսի վերջին օրերի մի երեկոյ, Կլէմօն-Ֆէռան քաղաքի բոլոր բնակիչներին լաւ ծանօթ Ֆրանցիսկեան կարգի «Մինիմ¹⁾» կոչուած վանականների փոքրիկ եկեղեցում, իւր խոստովանարանի մէջ սարսըռում-գոգում էր ցրտից հայր Զըմինան... Ել խոստովանողներ չբ կային և ինքը վերջապէս մենակ մնաց. դար ձեալ մի հինգ րոպէ անց, և ապա թէ պիտի բարձրանար երիցատուն-բնակարանը, ուր փոքր ինչ տաքանալով իւր գրադարան-սենեակի վառարանի մօտ՝ պիտի շարունակէր իւր այն երկար աշխատանքը, որ Օվէռնի հոգևորականութեան պատմութեանն էր վերաբերում:— Հայր սուրբի բաղձանքն էր նուիրել այս պատմական երկին իւր կեանքի մնացած տարիները, մանաւանդ որ սրբազան առաջնորդի խոստման համաձայն՝ մօտակայ ժամանակում կանոնիկոսի աւելի հանգիստ պաշտօնը պիտի ստանար:

Բայց ինչքան էլ շտապէր երիցատուն բարձրանալու և բազկաթոռում բազմելով դար-

¹⁾ «Արտսերագոյնք» անուանեալ միաբանութիւն. Ծ. Թ.

ձեալ իւր թղթերը ձեռք առնելու՝ որովհետև խոստովանողներին ընդունում էր մինչև հինգ ժամը — որ տակաւին չէր զարկել, ուստի և պահնորդ ղինուորի պէս հաստատուն կեցած էր սա իւր պաշտօնի կատարման գործին. մի և նոյն ժամանակ հաճութեամբ ականջ էր դնում այն գերեզմանական խորին լուսթեանը, որ հազիւ թէ ընդհատուած էր եկեղեցում դարսուած աթոռներից մէկը կամ միւսը տեղից շարժելով:

Այսպիսի լուսթիւնը ապացոյց էր, որ էլ ոչ ոք կարէք չունէր խոստովանութեան և որ հայր Զըմինան ազատ էր դուրս գալու իւր խոստովանարանից: Եւ սակայն հակառակ ահա իւր մշտասովոր հաստատուն բնաւորութեան՝ անկարող եղաւ սա զսպել մի զգացում, երբ բահանայի ականջին յատուկ նրբութեամբ, որ լաւ տանտիկնոջ լսելիքի պէս գիտէ որոշել իւր եկեղեցու մէջ եղած ամեն մի շշուկ լսեց՝ մուտքի դրան վերստին բացուիլը: Զտապ քայլերով մօտեցաւ մէկը խոստովանարանին, կանգնեց այնտեղ և ապա ընկնելով ծնկների վրայ՝ կամացուկ զարկեց ցանցորմը, որի ետև շարժուն մի փեղկիկ կար որպէս որմակ:

Այս մօտեցողի ամօթխած և միանգամայն

շուտափոյթ ու ջղադրգիւ զարկելու ձևից և հագուստի շփումից հայր սուրբը հասկացաւ, թէ կին է ցանցորմ զարկողը: Եւ խոստովանահայր Ջըմինան մտածեց, թէ ահա կրկին լսելու է երկար զրուցաբանութիւն ծխական պահեցողութեան դէմ մեղանշելու մասին, փոքրիկ որկրամոլութեան, աննշան ստախոսութեան ու բարկութեան մեղքերի մէջ ընկնելու վերաբերմամբ և այլն, որպիսիք հարիւր անգամ խոստովանել էին իրան, որով և ինքն էլ երևակայութեամբ ակամայ պատկերացրել էր այն ծխականների այնչափ անմեղ, չնչին ու փանաքի կեանքը: Յետոյ ինքն իրան կամացուկ աւսաց՝ միթէ չէր կարող սպասել այս վերջին խոստովանողը մինչև վաղուան ժամը... Եւ այս մտածելուն պէս ինքնայանդիման մի զգացում տիրելով իրան իւր այնպիսի անզուլթ դժկամակութեան համար, սկսեց անմիջապէս մտացի աղօթել և յետ քաշելով բանալ խոստովանարանի փեղկիկը...

Թէև միթնաշաղը խտանալով երեկոյի մութն արդէն մօտենում էր, բայց և այնպէս հայր սուրբը իւր առջև չորածի ստուերագիծը նշմարելով՝ տեսաւ որ մի ջահէլ կին է խոստովանողը, որի կրկնակի բոլի միջով անգամ

երևում էր, թէ ամենացաւալի շփոթման վիճակի մէջ է նա: Եւ ահա նոյն րոպէին խոստովանահօր վայրկենապէս ունեցած դժկամակ զգացումը տեղի տուեց անմիջապէս իսկական, պաշտօնէի պարտաւորութեան գաղափարին: Կայ իսկական ճշմարիտ քահանայ, որպիսին էր հայր Ջըմինան, կայ և իսկական բժիշկ: Թէ մէկը և թէ միւսը երբ ներկայ է հոգեպէս կամ մարմնապէս մի հիւանդի մօտ, բնազդմամբ ոչնչացնում է իւր մէջ այն ամենը, ինչ որ իւր պաշտօնին չէ վերաբերում:— «Մինիմ» եկեղեցու այս հինաւուրց հովիւը, որ հազարաւոր խոստովանութիւններ էր լսել և որ հէնց նոյն այն երեկոյին մի տասնեակ հոգու ևս արձակումն էր տուել՝ թեքելով իւր ալէխառն գլուխը այս նոր խոստովանողի կողմը, աշխատեց որ իւր արտասանելի խօսքերից ոչ մէկը չը կորչի զուր տեղը. և նոյն րոպէին ցանցորմի միջով կնոջն երևաց հայր սուրբի կիսադէմը այնպիսի մի խորին ու ջերմեռանդ ուշադրութիւն արտայայտող, որ կարծես թէ ինքը լինէր առաջին խոստովանողը:— Ազնիւ խորշոմներով ծածկուած, ճղնաւորական դէմք յիշեցնող խոստովանահօր կերպարանքը, ուր յստակամիտ խստութեամբ սև սև աչքերն էին փայլում, սրտի մի բարախում տուեց այն կնոջը. յուսոյ թէ երկիւղի

արդեօ՞ք բաբախում, ո՞վ գիտէ. և ահա կամաց, գրեթէ չունչը կտրելով՝ սկսեց նա ասել իւր մեղան՝... «խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ...»

Քահանայի առաջարկած մի քանի հարցումներին հաղիւ հաղ պատասխանելուց յետոյ՝ կիներ սկսեց խօսել յուզուած, գրեթէ կարկամած ձայնով և ասել՝

— «Հայր սուրբ, ձեր օգնութեանն եմ դիմում կեանքիս զարհուրելի ընկերին. ես չուտով մի ոճիր եմ գործելու՝ այնպիսի մի ոճիր, որից յետոյ ինքս էլ կը մեռնիմ... Մի հարցնէք ինձ, հայր սուրբ, թէ ինչ ոճիր է այդ. ես ձեզ չեմ ասիլ, բայց պէտք է գործեմ, ես պարտաւոր եմ գործելու, աւելացրեց նա՝ պրնդելով ես պարտաւոր եմ խօսքի վրայ: Սակայն չը նայելով այս բանին, շարունակեց կիներ, ես վատթարներից չեմ, հայր սուրբ: Տեսնում էք, տակաւին հաւատ ունիմ և ահա եկայ աղաչելու պաղատել ձեզ, որ նախապէս արձակէք ինձ գործելու մեղքիցս, որպէս զի յաւիտեան դատապարտուած չը մեռնիմ... այո՛... Այս իմ արած հայցումն անմիտ մի քայլ է թուում, որովհետեւ գիտեմ և խոստովանում եմ, թէ ոճիր եմ գործելու, և դուք ինձ կ'ասէք իսկոյն՝ *ձի՛ գործե՛ք*... Բայց եթէ կարողանայի պատմել

ձեզ, հայր սուրբ, բոլորը՝ այնժամ կ'իմանայիք դուք իմ թշուառութեան չափը, կը խղճայիք և կը գիտնայիք նոյնպէս, թէ անփախչելի է ինձնից այս ոճիրը... Ո՛հ, հառաչեց նա, ճակատը դէմ տալով ցանցօրմին՝ որպէս անկարող տանելու իրան ճնշող ցաւի ծանրութիւնը, և հեկեկանքը կատարելապէս յուզելով նորան՝ ո՛հ, ո՛հ, յուսահատ հառաչանքն էր կրկնում աւելացնելով՝ Տէր Աստուած օգնիր ինձ»...

Թէև հայր Զըմինան իւր պաշտօնը կատարել էր միշտ մի այնպիսի միջավայրում, ուր գործած մեղքերը հնչին մեղքերի կարգից էին, սակայն եղել էր երբեմն, որ սորան խոստովանել էին օտարոտի զաղտնիքներ ևս: Մարդկային հոգին յուզուելով իւր խորքում՝ անդրադարձնում է միշտ խենդութեան ու թշուառութեան մի և նոյն չարագուշակ ձայնը, որ հանգամանքների ամենաճնշուած խեղճութեան մէջ անգամ նոյնն է: Եւ քահանան այն բանով ևս բժշկի է նմանում, որ սուրա պէս նա էլ երբէք չէ զարմանում մասնաւոր անհատի ախտացեալ հիւանդութիւնը, անկանոնութիւնը ուշի ուշով քննելով՝ դէպքեր, որ ամեն մի այլ մարդուն հրէշային կ'երևային. բայց այնուամենայնիւ հիմաւորաց խոստովանահայրը զարհուրած մնաց այն բարոյական մոլորութեան վրայ, որ

ցոյց էր տալիս երիտասարդ կնոջ այնպիսի վարմունքը:—Ի՞նչպէս է որ այս դժբախտ արարածը, որի ոգեսպառ շունչը վերջին ծայր տազնապ է հնչում, կարողանում է այնքան գութ և այնքան մոլորութիւն իրարու միացնել, և հաւատալով Աստուծոյ թողութեանը, որ և խնդրում-հայցում է, մի և նոյն ժամանակ մտածում, ասում է թէ ոճիր և ինքնասպանութիւն պիտի գործէ, որովհետեւ հէնց այս եւնշանակում խոստովանքի մէջ ասած նորա խօսքերը.—նա ուզում է գործել մի ոճիր և ապա ինքն իրան սպանել: Ի՞նչ ոճիր պիտի լինի արդեօք:—Առաջին նուազ քահանան մտածեց, թէ խանդանքի եղեռնական մի դէպք է լինելու: Արդեօք ամուսինը և կամ սիրահարը դրժել-դաւաճանել են երիտասարդ կնոջը: Ի՞նչ կարիք կար իմանալու: Նորան դաւաճանել էին և նա պատրաստում էր այժմ վրիժառու լինել: Կրքերի այսպիսի վերջին ծայր տազնապալից վիճակի մէջ միակ դարմանը ժամանակ վաստակելու կամ բանն ուշացնելու մէջ է. հայր Ջրմինան գիտէր այս, և ահա սկսեց սա իւր խորաթափանց սփոփանքի խօսքերով պատասխան տալ կնոջը և ասել՝

—Այդ քո խնդրածը, որդի, անկարելի է: Դու լաւ գիտես, որ մեղքի մասին մտածե՞ն

անգամ՝ երբ պատրաստում ես գործել, արդէն մի մեղք է: Դու այդ պէտք է գիտենաս, որովհետեւ մինչև այսօր քրիստոնեայ ես մնացել: Ինչպէս որ անբաւ է Աստուծոյ ողորմութիւնը, նոյնպէս և սահանջում է մեղքից, որ մենք էլ զոջանք մեր մեղքերը, որպէս զի նոյն ողորմութիւնը իջնէ մեզ վրայ: Այդ միտքը, որդի, որ դու ունեցար և եկար, ներկայացար Աստուծոյ դատաստանին՝ մի չնորք է, Աստուածային մի մեծ շնորք, և մի թողնիր որ վերանայ քեզանից: Զոջան, որդի, զոջա որ նախամտածել ես կատարել մի գործ, որին ինքդ ոճիր անունն ես տալիս: Փառք տուր Աստուծուն, որ մտածել ես միայն և չես կատարել: Հրաժարուիր այդ մտածումից քո բոլոր հոգով սրտով և ասան ինձ հետ միասին՝ «և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն»...

Քահանան նկատեց, որ կինը ընդդիմադիր մի զայրոյթով շարժեց զուլսը և անընկճելի կամք արտայայտող դողդոջիւն շեշտով պատասխանեց՝

—Ո՛հ, հայր սուրբ, ի զուր է այդ: Ես որոշել-վերջացրել եմ, ես կը գործեմ այն ինչ որ մտածել եմ և ապա կը մեռնիմ, կը մեռնիմ յաւիտեան դատապարտուած, այո, դատապարտուած... դատապարտուած... կրկնում էր նա:

—Վերադարձիր վաղը, ասաց խոստովանահայրը, որ կնոջ հոգեկան բորբոքումն աւելացած տեսնելով առաւել ևս երկիւղ կրեց. մինչև վաղը ես քո մասին խորհուրդ կը հարցնեմ իմ իշխանաւորներից, շարունակեց խոհեմարար, և կարելի է որ...

— Իսկ եթէ վաղը չը կարողանամ վերադառնալ, եթէ ոճիրն արդէն գործած լինիմ, ընդհատեց կինը, և ապա շարունակելով... ես ինձ քաշ տուի, ասաց, մինչև այստեղ այս երեկոյ վերջին ճիգս թափելով, որպէս զի մտածած զարհուրելի գործիս համար նախապէս թողութիւն խնդրեմ և... Ո՛չ, հայր սուրբ, ես կորած եմ, կսկծաց նա՝ թուլացած յետ ընկնելով խոստովանարանի պատի վրայ. Ստուում ինձ մերժում է, որպէս մերժել է այլոց։ Ո՞ր տեղից գտնեմ արդեօք օգնութիւն. ո՛հ, ինչ տանջում եմ... ի՛նչպէս տանջում եմ...

Հայր Ջըմինան մի վայրկեան լուռ մնաց. սա նորից նայելով այն օտարոտի խոստովանողին՝ կամեցաւ գուշակել այն ինչ որ այժմ կասկածում էր։ Կնոջ կերպարանքի ալլալութիւնը միայն յուզմունքից չէր առաջացած. խոստովանահայրը նշմարեց նորա երեսի վրայ այն դաժան ու կծկուած տեսքը, որ յղութիւնն է տալիս կանանց։ Լքուած, թուլացած յետ ընկնե-

լիս այս անձանց թուհին՝ կիսով չափ յետ ձգելով անփութութեամբ իւր վերարկուն, որով փաթաթուած էր ինքը, երեացրել էր իւր բարեձև կազմուածքի տարաձևութիւնը։ Եւ զըթբախտի երիտասարդութիւնը, նորա խեղճ, բայց պարկեշտ հագուստը, բոլի հաստութիւնը, եկեղեցի յարամրի ներս մտնելու ժամը աշկարայ ցոյց էին տալիս, թէ նորա յուսահատութեան իսկական պատճառը ոչ թէ սիրոյ խանդանքն էր եղել, որպէս նախ կարծեց հայր սուրբը, այլ ամօթը այն մայրացող օրիորդի, որ մօտ է ծնելուն։ Այս յայտնութեան վրայ՝ հայր Ջըմինան սաստիկ նեղանալով, զգաց իւր հոգու մէջ քահանայութեան պաշտօնի բոլոր պատասխանատւութիւնը։ Սա արդէն ակներև հասկացաւ, որ եթէ փորձէ հարցնել աւելի ևս բան իմանալու նորա գրութիւնից՝ ամօթից զայրացած յանկարծակի մի յուզմունք կը շտապեցնէ նորան—առաւել հոգեպէս, քան մարմնապէս հիւանդ այն արարածին—անմիջական որ և է ոճիր գործելու։ Մի և նոյն ժամանակ նորա ասած յանդուգն, հերետիկոս մտադրութիւնն իրագործելու զազափարը բոլորովին սարսեցնում էր խոստովանահօրը։ Բայց գաւառացի ծխատիրոջ այս բարեմիտ ու անխիղապաշտօնատարը խորին հաւատի մարդ լինելով՝

այն հաւատացեալներէից էր, որոնց շրթունքները ամեն մեծ փորձանքների միջոցին վեր են առաքում իրանց վերջին աղօթքը՝ ասելով — «Ի ձեռն քո, Տէր, աւանդեմ գհոպի իմ»... Եւ հայր Զրմինան իւր հոգու բոլոր ջերմեռանդութեամբ աղօթելով առ Աստուած՝ լոյս և ներշնչում հայցեց ի վերուստ, որպէս զի գուշակէ և ասէ յուսահատ կնոջը այն բարերար խօսքը, որով կասեցնել կարողանար այնպիսի այլայլեալ հոգու մտածած կրկնակի ոճիրը: Հայր սուրբին թուաց թէ երկնային մի շնորհք անկասկած առաջնորդել էր երիտասարդ կնոջը, որ եկեղեցի էր եկել և իրան խոստովանահօրը ներկայացել: Այսպիսի վայրկենական՝ կայծակի արագութեամբ անցած մտածութեան մէջ հայր Զրմինան հասկացաւ նոյնպէս, թէ ապրելու սէրը և յոյսը բոլորովին չէին կտրուել այն կնոջ սրբտից: Երևում էր որ մայրացող օրիորդը տակաւին սիրում էր կեանքը և մինչև անգամ իւր արգանդում մարմնացած էակին, վասն զի յղութեան առաջին նշանները զգալով ոչ ինքն իրան էր սպանել և ոչ վիժեցնող մանկաբարձուհուն գիմել... Հայր սուրբը աղօթեց կրկին՝ ջերմեռանդ երկիւղածութեամբ առաւելեալ և զօրովագութ ու միանգամայն անաչառ ձայնով ասաց՝

— Ահա, որդի, ես խնդրում եմ Աստուծուց, որ նախապէս ներէ քեզ այն մեղքը, որ դու ուզում ես գործել... սակայն մի անդառնալի պայման կայ կատարելու...

— Ի՞նչ պայման, հայր սուրբ, հարցրեց կինը:

— ...Սպանեալ առաջ՝ ծիծ տ'ըր դռն առաւ... պատասխանեց խոստովանահայրը՝ ասես երկիւղ կրելով իւր արտասանած սեպական խօսքերից, և փոխանակ լսելի ձայնով ասելու արձակման աղօթքը՝ կարծես մրմնջաց... «Ողորմեսցի քեզ մարդասէրն Աստուած և»... և իւր դողդոջուն ձեռքով վրայ քաշեց, փակեց խոստովանարանի ցանցորմի փեղկիկը...

Քահանայի ասած այս կորովամիտ խօսքը այնպէս ապշեցրեց, տապալեց կնոջը, որ անկարող լինելով շարժուիլ տեղից՝ մնաց այնպէս: Տեսնելով որ հայր սուրբը դուրս է գալիս խոստովանարանից դարհուրեց նա՝ մտածելով, թէ ահա կը կանգնի այնտեղ և կը սպասէ իրան, որ յետոյ մօտենայ և խօսի: Բայց ոչ, քահանան հեռանում էր՝ գնալով խորանի կողմը: Այնտեղ մի վայրկեան ժամաշապիկը հանելուց յետոյ, ասում էր ինքն իրան կինը, նորից դուրս կը գայ, կ'երևայ եկեղեցու սիւների միջով և առաջը կը կտրէ իրան այն մարդը,

որ այժմ գիտէ իւր զաղանիրը: Այս միտքը ոյժ տուեց երիտասարդ կնոջը, որ վերկենայ: Նորան թուաց, թէ հէնց իսկոյն կը ծնէ այնտեղ սառը քարերի վրայ այն եկեղեցու, ուր մի ամսից ի վեր — յղութեան վերջին ամսից — ամէն երեկոյ յաճախել էր ինքը՝ առանց սիրտ անելու խոստովանել այն ինչ որ վերջապէս ասաց, խոստովանեց: Հայր սուրբի պայման դրած... «սպանելուց առաջ»... խօսքը յիշելով՝ մայրացող օրիորդը զգաց իւր արգանդում — ապագայ որդեսպանի արգանդում, — թէ շարժուեց խաղաց ողորմելի ծնանկին՝ առես իմանալով եղեռնական ասացուածը իւր մասին: Քանիցս անգամ սորա ոտիկները ցաւազին հարուածները կսկծալի կերպով զգացել, իմացել էր իւր զգայիւն արգանգի ներսը Յուլիանէն — այս էր այն կնոջ անունը, — բայց երբէք այնպիսի մի յուզմամբ չէին եղել այն հարուածները, ինչպէս այդ վայրկենին: Յենուելով պատերին՝ կարողացաւ նա դուրս գալ եկեղեցուց և հրապարակի վրայ կեցած միջին Փրանսիայում բանոյ «բեռլենդօ» կոչուած կառքերից մէկը կանչելով մի դատարկ կառք նստեց: Վալուայի սուր քարերով շինած սալայատակի վրայ գլորուելով այն կառքը՝ այնպիսի սաստիկ ցնցումներ ու մարմնական տանջանքներ պատ-

1001
1195

ճառեց խեղճին, որ թիչ էր մնում ազազակէր ցաւից...

Հասնելով այն աժանագին հիւրանոցի գրծուծ սենեակը, ուր հինգ շաբաթ առաջ՝ երբ այլ ևս անկարելի էր ծածկել իւր յղութիւնը, ապաստանուել էր՝ մտաւ այնտեղ, պառկեց անկողնում և ապա թէ փոքր ինչ հանգստութիւն զգաց, եթէ միայն հանգստութիւն խօսքը կարող է յարմարուիլ այսպիսի մի թշուառութեան: Նորա արդէն վառած ճրագի լոյսը տարուբերուելով՝ աղօտ լուսաւորում էր այն սենեակի պատերի գունաթափ պաստառը, հատուկ տոր մնացած ու զոյգը կորցրած երբեմն գունաւոր կարմրափայտէ կարասիքը՝ իւր նոյնպէս գունաթափ երեսքով, և կարկատած թաղքէ կապերտը, որ հազիւ թէ ծածկում էր ցեղեր աղիւսներով յատակած գետինը: Բայց ինչ կուղէ լինէր այն սենեակը՝ տառապանքի ու խեղճութեան այնպիսի տեսարանով հանդերձ, Յուլիանէի համար դարձեալ մի ապաստարան էր: Դողդողալով ցրտից՝ կծկւում էր նա անկողնում, որի բամբակէ կարկատած վերմակի ու բարակ ծածկոյթի հաստութիւնը կամենալով աւելացնել թափել, փռել էր իւր վրայ իւր ցնցոտի հագուստները նոյնպէս: Դռնից լսում էր, թէ ինչպէս հիւրանոցի կենսով-վարձւորները ծի-

Ծաղ ու աղաղակ բարձրացնելով՝ կանչում, անց ու դարձ էին անում, և երեկոյան ժամը լինելով՝ շտապում էին իջնել սեղանատուն։ Մէկը մինչև անգամ սխալուելով ուզում էր բանալ, մտնել Յուլիանէի սենեակը, որ իւրն էր կարծում, սակայն նկատելով դրան ճակատի համարը՝ հեռացաւ և հայհոյանք թափեց։ Հիւանդը վախեցաւ, դողաց թէ մի գուցէ բաւականին ամուր չէ իւր դրան փականքը. ուստի և չը նայելով իւր արդանդի բեռնուած ու ճնշող ծանրութեանը, հագիւ հագ կարողացաւ վերկենալ անկողնուց և իւր սնդուկը գէմ դնելով դրանք, որ աւելի ամրացնէ, կրկին անկողին մըտաւ՝ սառած-պալած. և երեխան նորից շարժուեց-խաղաց մօր արգանդում այնպէս ուստիկ ցնցմամբ, որ Յուլիանէին թուաց, թէ ահա ժամանակ է... հիմա կը ծնէ... Եւ սպասեց... Յաւը դադարեց, բայց այն ցնցման ջլատումով իւր բարոյականի կապը կտրած զգալով՝ սկսեց լաց լինել, անվերջ-անորոշ և լուռ-մուռ լաց լինել...

Տենդն արդէն բռնել էր նորան. մտքերն այնպէս խառն անցնում, դառնում էին նորա ուղեղում և երակներն այնքան խիստ զարկում, որ կարծում էր, թէ ահա կը պայթէ իւր գլուխը։ Այն անշուք արկածի գէպքերը, որ բե-

քել, հասցրել էին իրան այս աղետաբեր ժամին, մի առ մի պատկերացնում էր Յուլիանէի գրգռուած յիշողութիւնը։ Ջրում խեղդուողների պէս նորան երևեցաւ յանկարծ իւր անցած կեանքի ամբողջ պատկերը. յիշելով իւր մանկութիւնը՝ մտաբերեց Փարիզի Սէն Ժակ փողոցում եղած այն տխրատես տունը, որի ամենավերին յարկում-բնակուած էին իրանք, և որտեղից հեռու չէր Լուդվիկոս մեծի լիկէոնը, ուր հինգերորդ դասատան դասախօս էր երբեմն իւր հայրը։ Ինքը՝ Յուլիանէն և իւր միւս քոյրն ու եղբայրները չորս հոգի դաւակներ լինելով՝ հագիւ թէ կառավարում էին իրանց համալսարանական հօր փոքրիկ ռոճկով։ Եւ ի՞նչ ոգորմնի բան է իրաւ, օրիորդ անունը կրել և մարդու գնալիս չ'ունենալ այն օժիտն անգամ, որ ստանում է որ և է երկրագործի աղջիկ և կամ իւր բաժինն առնող այն առողջ ու զուարթ գեղջկուհին, որ ոչ ուսում կը թուլթիւն ունի, ոչ դաշնամուր է նուագում և ոչ պատմութիւն ու օտար լեզուներ է սովորում, բայց որ մի և նոյն ժամանակ անկարելի ու փտանդաւոր բաներ էլ չէ երազում։

Յետոյ յիշեց Յուլիանէն իւր մօր մահը և ապա՝ հետզհետէ իւր կրտսեր քրոջ, երկրորդ եղբօր և վերջապէս իւր հօր մահը... Էլ տուն-

ընտանեկան կեանք չունէին իրանք, ուր գնար, ի՞նչ անէր. իւր միակ հարստութիւնը վարժուհու վկայականն էր, որով կարողացել էր դաստիարակչունու պաշտօն ստանալ մի հարուստ ընտանիքում՝ իւր հանգուցեալ հօր մի պաշտօնակցի աջակցութեան շնորհիւ... Եւ միթէ զիտէր, հասկանում էր, թէ ինչպէս էր եղել, որ այն հարուստ ընտանիք յաճախող բառօն դը Քէնն երիտասարդ պարոնը գրաւել, հրապուրել էր իրան...

Զբեղութեան մէջ անցած կեանքի միջնորդը շատ աղետալի փորձութեանց պատճառ է դառնում: — Եւ չը նայելով իւր ծնողների բարեսիրութեամբ մեծացած լինելուն՝ քանի՜ քանի տհաճ ընդհարումների ենթակայ էր եղել այնուհետեւ Յուլիանէն, որով և ինքն էլ այնպէս վատթարացել էր: Ի՞նչ անարժան զգացումների ակամայ ու անընկճելի աճումն էր նա ունենում արդեօք իւր սրտում, երբ այն հարուստ ընտանիք այցելող իւր հասակակից կանայք բարձրանալով մինչև երեսայոց վարժասենեակը, մտնում էին այնտեղ և համբուրում իւր փորրիկ աշակերտուհիներին: Այս կանանց յարգուղարգի բուրմամբ չնչումը, զուարճութեան ու քմախորժանքին նուիրուած սոցա ազատ ու սիրուն կեանքը և սրանցից ոմանց գաղտնի սի-

րահարութիւնը փշացնում, ապականում էին Յուլիանէի սիրտը: Իսկ յետոյ երեկոներին, երբ իջնում էր դահլիճ և դը Քէնն պարոնը սկսում էր զբաղուիլ նորա հետ խօսակցութեամբ, արդեօք այն ոյժն ու զօրութիւնն ունէր, որ բացէ ի բաց մերժէր այս աղնուականի քծնութիւնը, ինչպէս որ պարտաւոր էր մերժելու: Սակայն ոչ. Յուլիանէն այս դէպքում նմանուել էր այն չափազանց նախանձոտ կանանց, որոնց հաճելի է որ իրանց սիրեն ընկերութեան մէջ յաջողութիւն ունեցող երիտասարդ մարդիկ: — Նա կարծել էր թէ իրան սիրում էր այն մարդը, որին ինքը հաւատացել էր, բայց որ երբէր չէր ասել թէ կ'ամուսնանամ քեզ հետ: Եւ այսպէս շարունակուելով հրապուրել և հրապուրուիլ, ժամադրել և տեսնուիլ նորա հետ՝ բանն այնտեղ էր հասել որ դը Քէնն երիտասարդը վերջը սիրահար էր արդէն դարձել Յուլիանէի. և ուս երկու ամիս շարունակ սիրոյ արբեցութեան և անշափ ու միանգամայն անմիտ ուրախութեան մէջ էր եղել՝ ինքը միայն: Եթէ նա սիրել էր սորան՝ թէկուզ մի ժամ անգամ, միթէ այնչափ անգութ կը լինէր որ այնպէս յանկարծ, անարգական կերպով թողնէր իրանէր սորան. լքումն, որ նոյնքան խիստ ու անագոյրոյն էր, որքան և անբացատրելի: — «Ես

րեզ այլ ևս չեմ սիրում... իմ մեղս չէ... Ահա թէ ի՜նչ խօսք և ի՜նչպէս էր կարողացել արտասանել այն մարդը իւր բերնով, որով այնքան ջերմ համբոյրներ էր տուել երիտասարդ աղջկան...

Յուլիանէի մտքով անցած պատկերները հետզհետէ աւելի պարզւում, աւելի մօտենում էին իւր սիրահարութեան այն մոլեալ օրերին, երբ զգալով իւր զարհուրելի գրութիւնը՝ ոգով ընկճուել, իմացել էր թէ յղի է ինքը։ Եւ այսպիսի արհաւիրքի մէջ գտնուելով՝ դարձեալ այնչափ հպարտութիւն էր ունեցել, որ մի վայրկեան անգամ չէր մտածել, թէ կարող է դիմել իրան հրապուրողի օգնութեանը՝ այն մարդու, որ չէր էլ հաւատացել թէ ինքն է Յուլիանէի առաջին սիրահարը։ Այս խօսքը նա դարձեալ համարձակուել, կրկնել էր սուրան իրանց մտերմութիւնը խզելու միջոցին... Ի՞նչ էր կամեցել արդեօր ասել այսպէս խօսելով։—Այն որ աղջկայ անունն արդէն առաջուց կոտրած-աղարտուած բամբասէ... և Յուլիանէն լռել էր, էլ ոչինչ չէր պատասխանել նորան։ Բազմաթիւ օրեր անցնելով սաստիկ նեղութեամբ՝ որչափ հնարաւոր էր, կարողացել էր սա ծածկել իւր գրութիւնը իւր աշակերտուհիների ծնողաց հայեացքից։ Բայց երբ տեսել էր թէ յղութիւնն

այն կէտին է եկել, որ իւր գօտին այլ ևս չէ հասնում իրան՝ իւր աւագ եղբօր հիւանդութիւնն էր պատրուակել, որ Լիկէոնի կրտսեր դասախօս էր Կլէոմոն Փէռան քաղաքում, ուր և ճանապարհ ընկել, ժամանել էր։ Հասնելով երկաթուղու կայարան՝ սիրտ չէր արել Յուլիանէն, որ գնայ իւր եղբօր մօտ, այլ մի կառք նստելով՝ գնացել, իջել էր որ և է մի առանձնացած հիւրանոց։ Այստեղ մի սենեակ վարձելով կեղծ անունով յայտնուել-գրուել էր ցուցակում, և վեց շաբաթից ի վեր սպասում էր պաշարուած իւր այն ոճիր գործելու մըտքով, որի համար կանխապէս արձակումն խնդրեց քահանայից։ Բան է, եթէ բախտն այնպէս բերէ, մտածել էր Յուլիանէն, որ երեստան ժամանակից առաջ ծնուի և չ'ապրի՝ ինքը... ինքը կ'ապրի և իւր պատին էլ ազատուած լինելով՝ կը կարողանայ բարենորոգել իւր կեանքը իւր այս միակ սխալանքից յետոյ... Իսկ եթէ ժամանակին ծնուի երեստան և կենդանի մնայ՝ ինքն էլ, երեստան էլ՝ երկուսը միասին կը սպանուին, կը մեռնին. որովհետեւ եթէ ծնանելին աղջիկ է լինելու՝ ինչո՞ւ համար պիտի ապրի և ժամանակով իւր մօր պէս կամ աւելի վատթար վիճակ պիտի ունենայ։ Իսկ եթէ արու զաւակ լինի՝ անշուշտ նոյն վի-

ճակին կ'ենթարկուի, ինչ որ իւր հայրն ու եղբայրն ունեցան, որոնց տաժանակիր քաղաքացու կեանքի թշուառութիւնները շատ լաւ յայտնի էին իրան՝ Յուլիանէին: — Ո՛չ, այն դժբախտները, որոնք փողի տէր չեն և կամ ոչ բանուոր և ոչ զիւղացի, աւելի լաւ է որ չը ծնուին երբէք, և կամ ծնուելուն պէս՝ մեռնին խօկոյն...

Մտքերի այսպիսի շփոթութեան միջոցին ահա նորից վերսկսեց ծննդականի ցաւը՝ աւելի սուր, աւելի խթիչ կերպով և այնքան անտանելի ու դառնակսկիծ, որ դալարուելով Յուլիանէն իւր ողորմելի մարմնով՝ իւր բարձն էր կծոտում, որպէս զի չ'աղաղակէ... Մօտեցաւ, հասաւ երկունքի վերջնական շրջանն ահա... Թէ ո՞րքան պիտի տևէ արդեօք այս մահացու տալանալը, որ դիմացկուն ուժով կարողանում է տանել ծննդականը՝ լսելի չ'անելով իւր լալահառաչ հեծեծանքը այն գաղտնապահ սենեակի չէմքում անգամ, անկարող է ասել ինքը: — Մի վայրկեան ցաւն այնպէս վերջին ծայր սառտկացաւ, որ ուշաթափի պէս ընկած Յուլիանէին թուաց թէ մեռնում է ինքը... Եւ նոյն րոպէին եկաւ, ծնունդաւ երեխան: —

Առաւօտ էր՝ Օվէրն գաւառին յառուկ ցաւրտ

ու ամպամած մի առաւօտ, որի աղօտ լոյսը թափանցելով վարազոյրների միջով՝ ընկնում էր մահճակալի վրայ: — Ահաւասիկ Յուլիանէն և իւր նորածինը իւր առջև: Վերջնական տանջանքից յետոյ ուշրի գալով՝ զգաց նա թէ կենդանի է երեխան, որին դեռ չէր շոշափել, ձեռք տուել: Իւր այն սոսկալի ոճրի դիտումն դարձեալ չէր հեռանում Յուլիանէի մտքից: — «Ամենից լաւ կը լինի, մտածում էր, բռնեմ խօկոյն, բերանը փակեմ ու խեղդեմ: Եւ ի՜նչ, բաւական է որ ձեռքս փոքր ինչ շարժեմ միայն և բռնեմ...» Բայց ձեռքի այսպիսի թեթիկ շարժման համար անգամ էլ ոյժ չ'ունէր ինքը: Երկունքի անհնարին տանջանքը այնպէս ուժասպառ էր արել նորան, որ միայնութեան մէջ իւր դժնդակ ծննդաբերութեամբ կորցրած արեան հետ միասին՝ ասես կամքն էլ էր կորցրել: Հիւրանոցի հաղիւ արթնցած կենդավարձւորների ու դեռ սակաւամարդ առնթեր հրապարակի լուութեան միջոցին Յուլիանէն լսեց յանկարծ նորածնի սուր և միանգամայն թոյլ ճիչն ու լալիւնը, որ սթափեցրեց նորան խօկոյն քնէութեան մէջ ընկղմուած իւր թըմբութիւնից: «Ապա, ասաց ինքն իրան, պէտք է որ հիմայ գործեմ... Եւ վերցնելով երեխային սարսուռով՝ շոշափեց, տարաւ-բերեց իւր

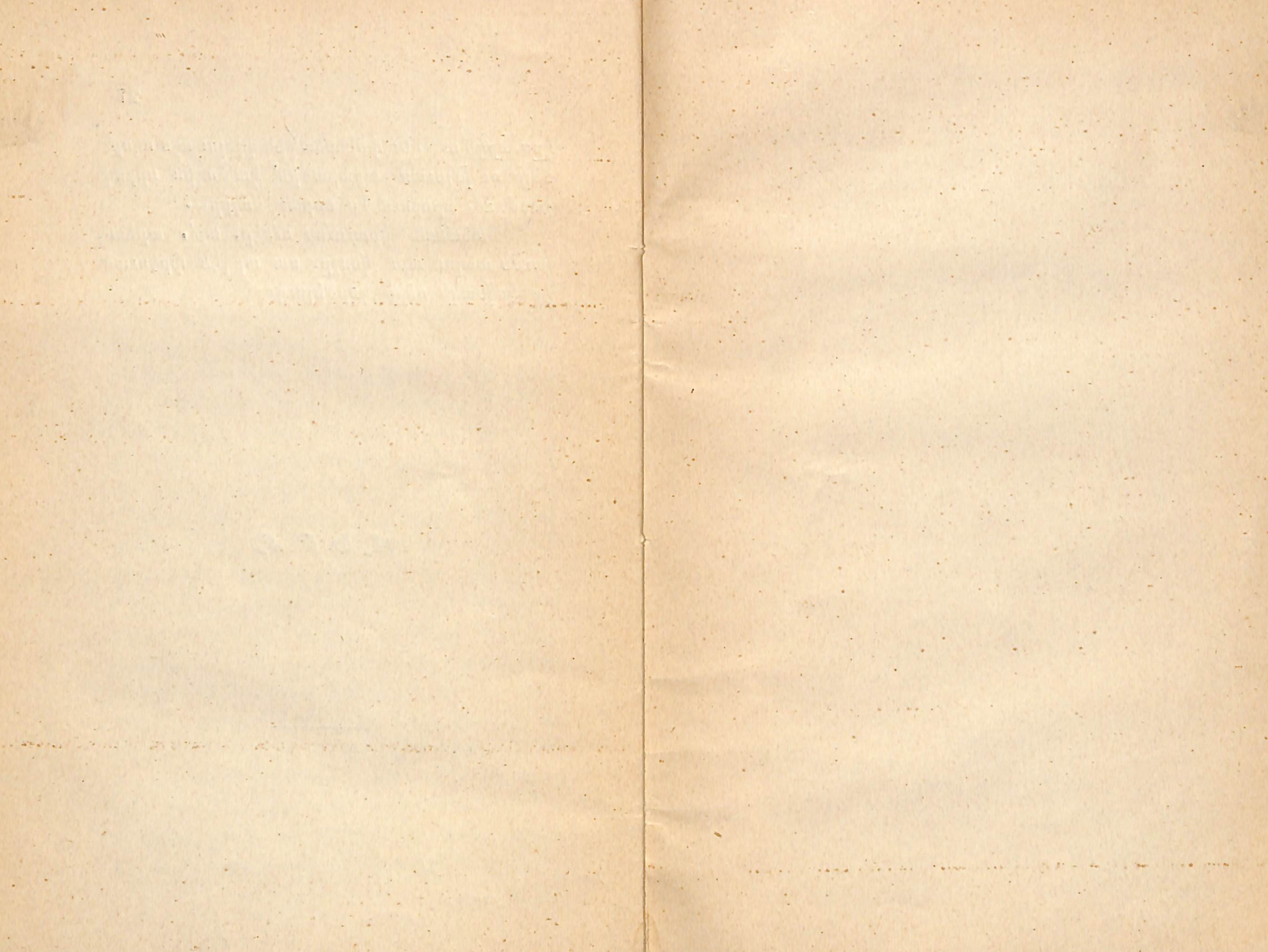
մատները այն քնքշիկ՝ մայրական արգանդից թացուած ու գաղջ մարմնի վրայ, որ և կամեցաւ տեսնել... Առաւօտուայ այն աղօտ լուսով նայեց, տեսաւ թէ... աղջիկ է այն անմեղ ու անձեռն արարածը, որ արդէն շարժում էր ոտիկները, բաց ու խուփ էր անում աշիկները և այս ու այն կողմ տանում, «դէմ – անում» շրթնիկները... Յանկարծ, նոյն ակնթարթում Յուլիանէի ականջին մտաւորաբար լսելի եղաւ խոստովանահօր ձայնը, որ ասում էր իրան՝... «սպանելուց առաջ՝ ծիծ տուր դու նորան»... Եւ ահա հնազանդութեամբ, գրեթէ ստրկօրէն յետ քաշեց շապիկը, բացեց իւր նիհար գիրկը և մօտեցնելով ստինքը նորածնի բնադդուն բերնին՝ կպցրեց, տուեց պտուկը, որ նախ վարանեցաւ երեխան բռնելու և որ ապա սկսեց ծծել ազահովածեամբ։ Մայրն էլ իւր մատներով հպում-ճնշում էր ստինքը՝ օգնելով նորածնի տակաւին անշնորհ ծծմանը։ Եւ որչափ մայրական կաթը ծծուում-անցնում էր այն մարմնում, որ իւր մարմնից էր ելած, նոյնչափ էլ Յուլիանէի աչքերը լցւում էին արտասուքով՝ քաղցրահոս ու բաբերար արտասուքով, որ լուանում էր նորա վիշտն ու յուսահատութիւնը. և այսպիսի լացի ու հեկեկանքի հետ սկսեց նա ահա արտասանել միմնջալով՝ «սհ, աղջի-

կըս, որդիս»... Եւ փոխանակ խեղդելու այս ողորմելի ու թշուառ արարածին՝ կաթոգին սիրով շարժում, որորում էր սորան մայրը...

Քահանան իրաւունք ունէր, այո՛, արձակումն տալու այս կնոջը. սա արդէն փրկուած էր կրկնակի ոճիր գործելուց։

Վ Ե Ր Զ

1793

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1695807

Ն. Յարոյի առանձին հրատարակած ուղխտող-
թիւները:

Ռ. Կ.

1. Հայոց մամուլը Ռուսաստանում և
Կովկասի մէջ (սպառուած) . . . — —
2. Նկարներ (ծաղկաքաղ իմ նամակ-
ներից) — 50
3. Մի խոստովանութիւն, (վէպիկ)
Փրանս. թարգմ. — 15

Գինն է 15 ԿՈՊ.